

O PUBLICAȚIE NECUNOSCUȚĂ: NOUA SERIE A ZIARULUI „STEUA DUNĂRII”, ÎNȚIATĂ DE M KOGĂLNICEANU (1882)

DE

AL. ZUB

Cercetarea presei și a arhivelor personale a condus în ultimii ani la interesante restituiri bibliografice, sporind într-o bună măsură șansele de cunoaștere a activității publicistice desfășurate de unele personalități marcante ale culturii noastre. Cazul lui M. Kogălniceanu este poate cel mai ilustrativ. Investigațiile făcute de Dan Simonescu, Augustin Z. N. Pop, Paul Cornea, ș.a.¹ au adus importante precizări în ceea ce privește opera literară și social-politică a cărturarului, căruia C. A. Rosetti îi aducea, în 1855, omagiul de a-l socoti „cel mai de căpetenie publicist al României”². Ideea că „de îndată ce Kogălni-

¹ Dan Simonescu, *Contribuții la bibliografia operelor lui M. Kogălniceanu*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, I, 1957, p. 453—473; Idem, *Opere ale lui M. Kogălniceanu necunoscute*, „Studii”, t. 19, 1966, nr. 5, p. 863—871 (unele comentate anterior în „Ramuri”, III, 1966, nr. 6, p. 17 și „Luceafărul”, 1966, nr. 25, p. 7); Virgil Ionescu, *Ion Ghica, autor al broșurii pașoptiste CE SÎNT MĂSERIAȘII? și colaborator la gazeta unionistă „Steaua Dunării”*, „Rev. ist. teorie lit.”, t. 16, 1967 nr. 3, p. 466—470; Paul Cornea, *O scriere a lui I. Ghica atribuită greșit lui M. Kogălniceanu*, „Rev. ist. teorie lit.”, t. 17, 1968, nr. 1, p. 31—37; Idem, *Mihail Kogălniceanu, Ciorna unui discurs despre istoria culturii și literaturii române*, în *Documente și manuscrise literare*, II, Buc., 1969, p. 225—242; Al. Zub, *Scrieri necunoscute ale lui M. Kogălniceanu din 1869 (Colaborarea la ziarul „Adunarea națională”)*, „Anuamul Inst. de ist. și arh.”, Iași, IV, 1967, p. 171—179; Idem, *Scrieri necunoscute ale lui M. Kogălniceanu (1867—1870)*, „Viața românească”, XX, 1967, nr. 9; Idem, *O schiță de moravuri a lui M. Kogălniceanu, necunoscută*, „Rev. ist. teorie lit.”, t. 17, 1968, nr. 3; Idem, *În jurul unor însemnări inedite ale lui Kogălniceanu*, *ibidem*, t. 19, 1970, nr. 2; Idem, *Scrieri ale lui M. Kogălniceanu din vremea mișcării revoluționare de la 1848*, „Studii și articole de istorie”, XII, 1968.

² N. Bănescu, *Cum a fost primită apariția foii „Steaua Dunării”*, „Ramuri”, 1908, p. 383.

ceanu a devenit ministeriabil a încetat să mai scrie, a pierdut astfel mult din creditul ce i se atribuia. Într-o anumită măsură Kogălniceanu însuși este răspunzător de acreditarea acestei opinii. La 2 mai 1884 el făcea să se insereze în cotidianul ieșean „Patria” o notiță prin care, dezmințind știrea că ziarul „Dreptatea” i-ar aparține lui, adăuga că „atuncea cînd voiește să aibă un organ al său, are obicei d-a face ca chiar în corpul ziarului să i se tipărească numele cu litere mari”³. În adevăr, după ce și-a luat rămas bun de la „iubita «Stea», la 3 mai 1860⁴, numele său n-a mai apărut pe frontispiciul vreunei publicații, iar menționarea lui printre redactorii „Revistei contemporane” (1876) apare mai curînd ca un gest de circumstanță. Cu toate acestea el însuși a mărturisit în parlament că în 1876 a redactat, împreună cu Eug. Stătescu unul din organele coaliției mazariste, „Alegătorul liber”⁵. Și se știe că o suită de articole publicate aici, pe tema constituționalității factorului dinastic, le-a retipărit mai tîrziu în broșură, la adăpostul unui pseudonim⁶. Se cunoaște, de asemenea, colaborarea sa la ziarele: „Aunarea națională”, „Informațiunile bucureștene”, „Cugetul țarei”, „Steaua României”, etc. în care s-a rostit, anonim sau deghizat, asupra problemelor politice ale țării. Procedînd astfel, Kogălniceanu pornea, în spiritul lui Garnier Pagès, de la convingerea că politica este „cea întii și cea mai nobilă din toate științele”⁷. Datoria factorilor de răspundere era, de aceea, să-i asigure cea mai bună îndrumare, valorificînd pe cît posibil resursele combative ale presei. Această convingere nu putea decît să-l scoată în arena publicisticii. Dacă n-a făcut-o deschis, asumîndu-și răspunderi redacționale, faptul se explică prin necesități de ordin tactic: oricînd ministeriabil, chiar și atunci cînd „monstruoasa coaliție” îl ostracizase, silindu-l să poarte „crucea lui 2 mai”, Kogălniceanu avea de menajat interese politice. Ținîndu-și numele în umbră, el n-a abandonat totuși lupta pe calea scrisului („la vîrsta noastră — mărturisirea în 1855 — cu greu am putea să ne decidem la o tăcere...”⁸), iar opiniile politice și le susține nu numai la tribuna parlamentului, ci și în coloanele presei. După „Steaua României” (1879)⁹, organ al liberalilor moderați, cărora Maiorescu le atribuia intenția de împărțire egală a proprietății funciare între toți românii („idee prea extraordinară și prea revoluțio-

³ „România”, București, I, nr. 36, 2 mai 1884, p. 3, col. 6.

⁴ „Steaua Dumărei”, V, nr. 78, 3 mai 1860, p. 1, col. 1.

⁵ „Monitorul oficial”, 1877, nr. 40, p. 1330.

⁶ M. C. Arbure, *Ce este un rege constituțional*, București, 1883. Asupra identității M. C. Arbure = M. Kogălniceanu, vezi Const. C. Angelescu, *Rectificări și completări la o bibliografie recentă a operelor lui M. Kogălniceanu*, „Studii și cercetări științifice” (Istorie), Iași, 1957, p. 189—220.

⁷ M. Kogălniceanu, *Iași, 1 octombrie 1855*, „Steaua Dunărei”, I, 1855, nr. 1, p. 1—3.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Vezi Al. Zub, M. Kogălniceanu, „Cugetul țarei” și „Steaua României”, „Studia bibliologica”, III.

nară”¹⁾ și de proclamare a republicii¹⁰⁾, Kogălniceanu reapare în câmpul publicisticii în 1882, după întoarcerea sa din misiunea diplomatică ce-i fusese încredințată (1880), ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României în Franța. În conflict cu guvernul lui I. C. Brătianu și îndeosebi cu ministrul de resort, V. Boerescu, după ce făcuse tot ce era posibil ca să salveze interesele țării în problema Dunării, Kogălniceanu se decidea — dezgustat — să părăsească diplomația și politica și să se consacre din nou publicisticii. La 1 februarie 1881 el se adresa, din Paris, vechiului său colaborator V. A. Urechia¹¹⁾, explicându-i motivele pentru care voia să se întoarcă în țară și să scoată o nouă serie a ziarului „Steaua Dunării”. Solicitând colaborarea destinatarului, îl ruga să-i procure vechea colecție a ziarului, îndeosebi primele numere, spre a întocmi programul noii serii¹²⁾. În aceeași vreme Kogălniceanu dezmințea zvonul intrării sale în guvern¹³⁾ și rectifica, într-o scrisoare către Alecsandri, afirmațiile eronate ale lui Andrei Vizanti cu privire la poziția lui C. Negri față de regimul Statutului și la subvenționarea „Propășirii”¹⁴⁾. Se simțea singur, dar nu dispera: „Am fost și altă dată singur-singurel și singur m-am luptat pentru convingerile și principiile mele și totuși am triumfat”¹⁵⁾. Întoarcerea la publicistică pare a fi fost, în gândul său, o încercare de a spori eficiența luptei prin dezbateri publice, sustrase ierarhiilor diplomatice și constringerilor administrative.

Dar, deși plănuită la începutul anului 1881, „Steaua Dunării” n-a apărut decît la 6 mai 1882 și numai o perioadă scurtă de timp. Ultimul număr, 132, e din 24 octombrie. Pricina acestei întârzieri n-am ști s-o lămurim, nici aceea a dispariției sale neașteptate, în toamna aceluiași an. Nesemnlată pînă acum decît incidental¹⁶⁾, publicația n-a fost cuprinsă în repertoriul periodicelor întocmit de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu în 1913¹⁷⁾ și nici în suplimentul tipărit recent de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonilla Onofrei¹⁸⁾. În amăn-

¹⁰⁾ T. Maiorescu, *Contra școalei Bărnaușu*, în *Critice*, II, București, 1908. Vezi și N. Gogoneață, *Filozofia lui Vasile Conta*, București 1962, p. 169—170.

¹¹⁾ Colaboraseră în perioada luptelor pentru Unire cînd „Steaua Dunării” a fuzionat cu „Zimbrul și Vulturul”; în timpul lui Cuza-Vodă la „Ateneul român”, la „Adunarea națională” și la „Informațiunile bucureștene”.

¹²⁾ Cf. Paul Păltănea, *Corespondență inedită Kogălniceanu*, „Cronica”, 4 noiembrie 1967, p. 9.

¹³⁾ M. Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie*, București, 1967, p. 90—91: Scrisoarea din 18 ianuarie 1881 către Gr. Ventura, Aceleași asigurări le dădea la 15 februarie, lui V. A. Urechia (Biblioteca „V. A. Urechia” Galați, Mapa Kogălniceanu).

¹⁴⁾ G. T. Kirileanu, *O scrisoare a lui M. Kogălniceanu către V. Alecsandri*, „Arhiva românească”, VI, 1941, p. 83—84.

¹⁵⁾ Biblioteca „V. A. Urechia”, Mapa Kogălniceanu: scrisoarea din 18/30 decembrie 1880 către V. A. Urechia.

¹⁶⁾ Vezi Al. Zub, *op. cit.*

¹⁷⁾ *Publicațiile periodice românești*, I, București 1913.

¹⁸⁾ *Publicațiile periodice românești*, II, București 1969.

două lucrările nu se cunoaște decât „Steaua Dunării” scoasă de V. Kogălniceanu în 1897—1899, ca a doua serie a ilustrei omonime din 1855 și scurta apariție din 1907, sub direcția aceluiași, socotită ca a treia serie¹⁹. Publicația, păstrată doar în colecțiile Academiei Române²⁰, a scăpat și atenției istoricilor presei²¹. Faptul s-ar putea explica prin scurta existență a ziarului și prin uitarea în care căzuse redactorul ei, poetul, romancierul și publicistul Gr. H. Grandea.

Că este vorba de o nouă serie a foii unioniste, inițiată tot de M. Kogălniceanu, nu încapă îndoială. Întreaga orientare a ziarului emană de la vechiul tribun, „geniul concordiei române”, iar începînd cu numărul 47, pe frontispiciu nu se mai indică anul I, ci anul V, ceea ce prezumă intenția redactorului de a lega publicația de foaia sa cu același titlu din epoca Unirii. „Steaua Dunării” din 1882 se revendică de altfel — politicește — de la Kogălniceanu, urmărind să creeze un curent de opinie în direcția asanării vieții politice a țării, un front al onestității și patriotismului, dincolo de orice ambiție de partid, fiindcă „dezbinările partidelor care nu se deosebesc prin nici un principiu, ci numai prin lăcomia egoistă d-a ajunge sau a să mîntine la cîrma statului, au ostenit și desgustat țara”²². Precum vechea publicație militase pentru unitate, invitînd pe „liberalii din amîndouă țările” la „înfrățire”, noul colidian se voia o tribună de la înălțimea căreia să se proclame necesitatea solidarizării elementelor pozitive. Căci „ceea ce se cere azi nu este unirea cutăror partide, ci alegerea de tot ce este curat și capabil în partide, atît din cele opozante, cît și din cel guvernamental”²³. „Steaua Dunării” era astfel și o replică la tendința „separatistă” manifestată în ziarul „Națiunea” de gruparea politică a lui D. Brătianu²⁴. Ea își propunea de asemenea să combată cu vigoare abuzurile și injustiția. Obiectivul principal îl constituia însă politica externă, căreia Kogălniceanu îi consacrase ultimii ani de activitate. „Numind această foaie *Steaua Dunării*, se afirma în articolul-program (6 mai), înțelegem că România are o menire nu numai înăuntru, dar și în afară, și că undele Dunării îi sînt neapărate ca ploaia pentru holdele foilor ei”²⁵. Asemenea formulări trimit la discursurile rostite de Kogălniceanu în parlament asupra chestiunii dunărene și la memoriile întocmite în scurta lui carieră de diplomat²⁶. La 1 mai 1882 el rostise un discurs în legătură cu reglementarea navigației fluviale între Porțile de Fier și Galați, protestînd contra comisiei mixte pre-

¹⁹ Vezi Nerva Hodoș s.a., *op. cit.*, p. 693, George Baiculescu s.a., *op. cit.*,

²⁰ Cota P III, 1431.

²¹ Vezi N. Iorga, *Istoria presei românești*, București f.a.; C. Bacalhasa, *Ziaristica română în zilele noastre*, București, f.a.

²² „Steaua Dunării”, nr. 1, 6 mai 1882, p. 1.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 144.

²⁵ „Steaua Dunării”, nr. 1, 6 mai 1882, p. 1.

²⁶ M. Kogălniceanu, *Cestiunea Dunărei*, I—II, București 1882.

conizate în proiectul Barrère²⁷. Iar a doua zi propunea redactarea unei rezoluții pentru apărarea intereselor României la Dunăre. Era necesar să se reziste presiunilor externe cu toată energia. „Suveranitatea noastră este un adevăr, sau numai o minciună?”²⁸. Problema dunăreană este și laitmotivul publicației pe care o discutăm²⁹. Cititorul e ținut la curent cu mersul dezbaterilor, iar comentariile inserate atestă, în genere, o bună experiență diplomatică.

Articolul *Cestia dunăreană*, publicat la 29 mai, în legătură cu lucrările Comisiei europene întrunite de câteva zile la Galați³⁰, pare a fi scris chiar de Kogălniceanu. Ușurința cu care se face apel la actele internaționale și la subtilitățile diplomatice arată în autorul articolului un cunoscător al problemei. Presupunerea e sprijinită și de stilul argumentării, cu analogii sigure în oratoria kogălniceniană³¹. Pretențiile Austro-Ungariei sînt condamnate cu vehemență: „Ipocritul pretext că libertatea navigației ar fi jignită de interesele țărmenene amintește cearta lupului cu mielul pentru turburarea apei”. Se divulgă astfel „dreptul forței” care ignoră „solema protestare a unui popor generos”³². Toată argumentația, strînsă, incisivă, e a unui cunoscător perfect al problemei, versat în arguția diplomatică. Comisia mixtă reclamată de Austro-Ungaria, spre a-și asigura dominația asupra fluviului, era contrară tratatelor, observa autorul, și ea impunea de la sine, imperios, „convocarea unui nou areopag pentru revizuirea tratatelor”, ceea ce putea să însemne „osînda Austro-Ungariei sau izbucnirea unor mari conflicte”³³.

Într-un alt comentariu privitor la *Comisia europeană*, întemeiat pe excerpte din presa străină, se afirmă aceeași atitudine, ca un îndemn: „Totuși putem spune că rezistența României este luată în serios și că atîrnă numai de la tactul și patriotismul guvernului nostru ca interesele române să nu fie jignite. Chiar organele austro-ungare încep a mai scădea tonul și a înțelege că nu totdeauna forța zugrumă dreptul”³⁴.

Amprenta lui Kogălniceanu s-ar recunoaște și în articolul *Inamicii miniștrilor*³⁵, sentențios, vădînd o îndelungată experiență politică. „Inamicii cei mai periculoși ai miniștrilor nu sunt aceia cari luptă

²⁷ „Monitorul oficial”, 1881/1882, nr. 107, 1895–1905, 1906.

²⁸ *Ibidem*, nr. 109, p. 1936–1939.

²⁹ „Steaua Dunării”, nr. 1, 6 mai 1882, p. 2–4; nr. 3, 8 mai, p. 2; nr. 4, 9 mai, p. 1; nr. 8, 14 mai, nr. 9, 15 mai, p. 4; nr. 11, 19 mai, p. 2; nr. 12, 20 mai, p. 3.

³⁰ Asupra acestei chestiuni, vezi Paul Gogeanu, *Dunărea în relațiile internaționale*, București 1970, p. 104–118.

³¹ „Steaua Dunării”, nr. 11, 19 mai 1882, p. 2: „Din punctul de vedere al faptelor și al dreptului, adică al tratatelor, singurul în care ne punem în acest moment, toate acestea nu par niciodată regulate”.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, nr. 4, 9 mai 1882, p. 1.

³⁵ *Ibidem*, nr. 3, 8 mai 1882, p. 1.

spre a le lua locul, ci chiar acei amici sau protegiați ai miniștrilor cari, siguri de înalta îngăduire, își permit cele mai scandaloase abuzuri și asupriri. În adevăr, opoziția ce se face guvernului de acei care nu vinează decît puterea ar fi cu totul neputincioasă dacă nu i-ar veni în ajutor răutatea amicilor ministeriali. Răutatea acestora — insista aforistic — este arma cea mai sigură cu care opoziția dărîmă un guvern; căci [la] dreptul vorbind miniștrii sunt păcătoși, criminali și inepti mai mult prin păcatele, crimele și ineptiile protegiaților". Și mai departe, trăgînd parcă concluziile: „D-nul I. C. Brătianu n-ar fi rău dacă între amicii și protegiații săi necredincioși n-ar fi atîți răi care sub scutul patronăriei sale, își permit orice". Și exemplifica citînd cazul unui prefect tolerat în funcțiune și după ce i se dovedise netrebnicia: „nu este iertat unui ministru a ține la un amic mai mult decît la moralitatea și prestigiul guvernului”³⁶.

Se înțelege însă că contribuția efectivă a lui Kogălniceanu la redactarea publicației nu s-ar putea omologa decît pe baza unei amănunțite cercetări a arhivei sale. Sigur este că spiritul său a prezidat la apariția ziarului, iar predilecția arătată problemelor de politică externă și îndeosebi chestiunii dunărene indică motivarea imediată a acestei inițiative. Adevăratul rost al publicației pare a se lămuri din fraza care încheie articolul-program: România, după formula de largă circulație în epocă, avea menirea să fie „steaua orientului”, sau — după formula din 1855 a lui Kogălniceanu însuși — „Steaua Dunării”. Reluarea ei în 1882, era un fapt caracteristic, legat de lupta vechiului publicist pentru apărarea intereselor țării la Dunăre. Problema se înfățișa acum, în limbajul metaforic al oratorului, într-o triplă ipostază, aîdoma „dogmei egiptene” sau a celei creștine asupra divinității: „Ipostaza întâia este curățirea nisipurilor și potmolirilor de la gurile Dunărei; ipostaza a doua este spargerea stîncilor de la Porțile de Fier, și între curățirea nisipurilor de la gurile Dunării și spargerea stîncilor de la Porțile de Fier, unde — ceva mai sus — începe Dunărea română, a venit acum și a treia ipostază, cestiunea regulării poliției și supravegherea navigațiunii între Porțile de Fier și Galați”³⁷. Toate intră în preocupările parlamentarului, iar acestea se răsfrîng în publicația redactată de Gr. H. Grandea. Precedînd doar cu cîteva luni reeditarea articolelor lui Kogălniceanu din „Alegătorul liber”, ea constituie totodată un moment semnificativ din lupta opoziției împotriva guvernării lui I. C. Brătianu. Sînt combătute abuzurile, asprimea sarcinilor financiare, lăcomia guvernului (*Bani și iar bani!*³⁸), înfierîndu-se „nerușinarea, cutezanța și sălbătăcia” administrației (*Satrapii*

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ „Monitorul oficial”, Dezbaterile corpurilor legiuitoare, 1882, nr. 102, p. 1747

³⁸ „Steaua Dunării”, nr. 25, 5 iunie 1882. p. 1—2.

d-lui I. C. Brătianu³⁹). Ce voim? Neputînd spera în eficacitatea luptei purtate de o „oposiție dezbinată și oarbă”, se aștepta cel puțin ca Brătianu, stăpîn pe situație, să se îndure de „turma” ce i-a fost dată în seamă⁴⁰. Aproximarea între *D-nul Oton Bismark* și *d-nul I. C. Brătianu* frizează satira: „Doi cancelari sînt tari și mari azi: unul pe malul Spreiei, prințul Bismark, și altul pe malul Dîmboviței, d-nul Brătianu. Dar care este cel mai puternic? Noi credem că cel din urmă”⁴¹. Regelui nu i se spune pe nume, ci — într-un fel peiorativ — se vorbește de „cel din Sinaia”⁴², absent și neputincios față de puterea efectivă a „vizirului”, care prezidează comedia demisiilor și a remaniierilor în sinul aceleiași cabinet, spre a da iluzia de schimbare⁴³.

Se cuvine subliniată stăruința cu care se reclamă, în paginile publicației, asanarea vieții publice, inițierea unor măsuri de moralizare și de înviorare a economiei. Larga publicitate făcută congresului economic național de la Iași, este caracteristică din acest punct de vedere⁴⁴. Se insistă pentru reforma legii electorale și reorganizarea magistraturii⁴⁵, acuzînd monopolizarea justiției de către partidul de guvernămînt⁴⁶. Cumulul în serviciile publice e apreciat ca „o adevărată calamitate”, cîștigul exagerat — ca un act de imoralitate civică⁴⁷. *Lacomii cu nouă pite sau cumularzii*⁴⁸ sînt învinuiți că atentează la justiția socială, atunci cînd „cea mai gravă lipsă bîntuie satele și orașele”, iar agenții fiscali urmăresc cu sălbătăcie împlinirea dărilor către stat⁴⁹.

„Steaua Dunării” a întretinut și o vie dezbateri în jurul petiției țăranilor către Adunarea Națională, prezentată înaltului corp legiuitor — la 7 mai 1882 — de însuși Kogălniceanu, „singurul dintre bărbaii noștri de stat cari s-au ocupat mai mult de îmbunătățirea soartei țăranilor...”⁵⁰. Publicînd textul⁵¹, „Steaua Dunării” lua apărarea sătenilor, insistînd pentru satisfacerea revendicărilor formulate de cei 8163

³⁹ *Ibidem*, nr. 28, 9 iunie 1882, p. 1. Vezi și articolele: *Guvernanți, călăi și jăluitori* (nr. 32, 13 iunie); *Pregătiri pentru alegeri* (nr. 37, 19 iunie); *Arendașii statului* (nr. 43, 26 iunie).

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 29, 10 iunie 1882, p. 1.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 46, 2 iulie 1882, p. 1—2.

⁴² *Ibidem*, nr. 70, 1 august 1882, p. 1—2: *Viziratul d-lui I. C. Brătianu*.

⁴³ *Ibidem*, nr. 72, 5 august 1882, p. 3: *Comedia crizei ministeriale*, nr. 68, 30 iulie, p. 1; *Criza ministerială*.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 83, 18 august 1882, p. 1, nr. 125, 16 act., p. 1; nr. 218, 20 oct., p. 1—2.

⁴⁵ *Ibidem*, nr. 93, 1 sept. 1882, p. 1: *Reforma legii electorale*.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 39, 22 iunie 1882, p. 1: *București, 21 iunie*.

⁴⁷ *Ibidem*, nr. 97, 5 sept. 1882, p. 1: *Cumulul și serviciile publice*.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 61, 20 iulie 1882, p. 1—2.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 25, 5 iunie 1882, p. 1: *Bani și iar bani*. Vezi și nr. 70, 1 august, p. 1; *28 robi de vinzare în România, în zilele regelui Carol I și primului ministru I. C. Brătianu*.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 8, 14 mai 1882, p. 1—2.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 6, 12 mai 1882, p. 2—3.

petiționari din județele Ilfov și Vlașca. Era însă carea „sfântului și gloriosului steag al pandurilor rescu”, alături de numele lui Saint Just, pentru poporul la pîine⁵². Petiția pare a fi fost scrisă cu limbajul, expresiv și nuanțat, logica strînsă, în spiritul omului politic și al legislatorului, patosul cîi de paternitate ce se cuvin reținute pînă la „Acuzat că agită pe săteni, el însuși lămurește oare totul acestei petiții: „țărani au venit la mine, Jilava, un altul din Crețeni, un altul din Grădi Copăceni. Acești țărani se roagă ca prețuirea pînă după cum se vînd moșiile, iar nu după cum plătești căci așa s-ar urca pogonul la 40 galbeni. Mai ce să a plăti a patra parte înainte, căci atunci le-ar fi este imposibil d-a plăti”. Nimic despre petiție, iar pre plîngerea făcută către el, pe care o găsea „fără instituirea urgentă a unei anchete pentru a se adevărat gravă în care se găseau țărani și a remediere a răului”⁵³. Petiția releva nu numai lipsa morală scăzută, disperarea sătenilor. „Noi vă arătăm ei, căci suntem în culmea durerilor! Cuțitul ne este în stare nu mai putem suferi! Aceasta să vă fie rîntelor noastre le trebuie o repede vindecare, fi în adevăr baza societății, iar nu o cauză de scandalul petiției este mai ales revelator, stilistic, dar „Subsemnații, frați ai oamenilor pe care legea noastră tărit, cărora le-a dat existență liberă, ridicîndu-le nim, d-lor deputați, cu cel mai profund respect, a suplică prezentată dv. prin deputatul colegiului nostru ceanu, ca aceeași lege să fie aplicată și pentru petiția autorului n-a putut fi a da numai fraților noștri și libertate, lăsîndu-ne pe noi cei mai mici muritori care am dovedit pe cîmpiile Bulgariei că suntem români, a trăi și a muri liberi”⁵⁴. Prezentînd petiționarul avea grijă să precizeze, ca „om de autoritate cător al problemei agrare, că nu voiește prin aceste mîle, să încite la revoltă, cum insinuau adversarii măsuri de îndreptare. O cerere iscălită de peste mîle era un fapt oarecare, ignorabil⁵⁵, iar aflulul acestuia ultima vreme, trebuia să dea de gîndit. Măsura lăsa a-i împiedica să ia contact cu Kogălniceanu, de

⁵² *Ibidem*, nr. 5, 11 mai 1882, p. 2.

⁵³ „Monitorul oficial”, 1882, nr. 112, p. 1993.

⁵⁴ „Steaua Dunării”, nr. 6, 12 mai 1882, p. 3.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 2.

⁵⁶ „Monitorul oficial”, 1882, nr. 112, p. 1990.

izgoni din capitală i se părea condamnabilă: „acești oameni merită a fi ascultați și ajutați”⁵⁷. Lui i se adresează mereu cei apăsați de ignoranță, sărăcie și înșelare”⁵⁸. Cu ocazia discutării proiectului de lege pentru tocmelele agricole, Kogălniceanu insistă pentru adoptarea unor măsuri în favoarea țăranilor, în interesul chiar al ordinii, căci „legile le produc agitațiuni, iar cele bune le astîmpără”⁵⁹. Această atitudine se reflectă și în paginile „Stelei Dunării”, unde țăranii sînt îndemnați să nu recurgă la violență, ci să aștepte efectele pozitive ale legii. Fiindcă „respectul legilor și autorităților — se conchide aforistic — face tăria oricărui stat”. De aici decurgea însă, pentru guvern, obligația de a supraveghea respectarea legalității și de a curma abuzurile, „căci nu totdeauna putem fi siguri de răbdarea poporului”. Fi-va însă legea bine înțeleasă și bine aplicată? „Legea este ca cuțitul în mîna unui om; omul bun îl întrebuințează pentru bine, cel rău pentru rău”⁶⁰. Semnificativă e din acest punct de vedere și evocarea, în paginile publicației, a lui Alexandru I. Cuza, căruia i se reproduce portretul cu această adnotare: „Cînd reprezentanții țăranilor se adună lîngă Curtea de Argeș, cînd tinerimea merge să se închine la mormîntul lui C. Negri, datori sîntem să amintim pe îndreptățitorul țăranilor, pe amicul lui C. Negri”⁶².

Situația pensionarilor („această nefericită clasă de bătrîni”) este dezbătută în termeni ce amintesc intervențiile lui Kogălniceanu în favoarea acestora⁶³. La 11 mai 1882 el își invită colegii din parlament să meargă la comitetul pensiunilor spre a constata de visu „agitațiuni, lacrimi și vaete”⁶⁴. Sînt puse în discuție, sub același unghi critic, marile instituții: armata, biserica⁶⁵, școala⁶⁶, serviciile sanitare, familia etc.

Un loc important în preocupările redacției l-a constituit problema națională. „Starea popoarelor de sub coroana Sfîntului Ștefan, se

⁵⁷ *Ibidem*, p. 1992—1993.

⁵⁸ *Ibidem*, 1882/1883, nr. 59, p. 864. În aceeași zi în care prezentase petiția amintită, Kogălniceanu a înfățișat Adunării și o alta, prin care locuitorii din comuna Cornești se plîngeau că perceptorul le scoate ilegal pămînturile în vînzare („Monitorul oficial”, 1882, nr. 112, p. 1994).

⁵⁹ „Monitorul oficial”, 1882, nr. 112, p. 2024.

⁶⁰ „Steaua Dunării”, nr. 10, 16 mai 1882, p. 1—2.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, nr. 92, 31 august 1882, p. 1.

⁶³ *Ibidem*, nr. 13, 22 mai 1882, p. 1.

⁶⁴ „Monitorul oficial”, 1881/1882, nr. 114, p. 2032.

⁶⁵ „Steaua Dunării”, nr. 50, 7 iulie 1882, p. 1—2: *Un preot „liber cugetător”*; nr. 81, 17 august 1882, p. 1—2: *Un don Juan în haine de preot*. Un alt articol, *Viitorul monastirilor* (nr. 7, 13 mai 1882, p. 4), desemnat, e o critică aspră la adresa parazitismului monahal. Vechea preocupare a lui Kogălniceanu, care l-a pus în conflict cu înaltul cler, se face simțită și aici: „Viitorul monastirilor este o cestică care preocupă pe mulți. Pentru combaterea parazitismului, încă din timpul domniei lui Cuza s-au luat măsuri energice. Aceste măsuri însă pare c-au ajuns neîndeplinite și mulți simt necesitatea unei înăspriți”.

⁶⁶ *Ibidem*, nr. 84, 21 august 1882, p. 1—2: *Învățămîntul public*.

spune într-un articol, a devenit cu totul revoltătoare, o insultă chiar pentru secolul în care trăim"⁶⁷. Chestiunea e reluată cu stăruință de-a lungul întregii publicații⁶⁸, în comentariile de politică externă⁶⁹, sau în acelea privitoare la războiul vamal cu Austro-Ungaria⁷⁰.

Alte rubrici comunică „ecouri din județe”, știri „din străinătate”, „spice” (varia!), „bibliografie”, „cronică științifică” etc.

Partea literară, destul de slab reprezentată, numără totuși câteva colaborări de prestigiu. V. Alecsandri publică aici *Păstorii și plugarii*⁷¹; Hasdeu, *Carmen Sylva*⁷²; A. Macedonski, poezia *Viața de apoi*, cu note sarcastice la adresa unor „academicieni” care au decis premierea dramei lui Alecsandri, *Despot-Vodă*⁷³. I-a răspuns, clarificând chestiunea, G. Sion⁷⁴, ceea ce a provocat replica vehementă a poetului⁷⁵. Eminescu, consemnat cu numele moștenit, e tratat de Macedonski ca „unul dintre pretinșii poeți ai *Convorbirilor literare*” și persiflat fiindcă „își dă aere de patriotism în *Timpul*”⁷⁶. Amintim încă, dintre colaboratorii ziarului, pe Alexandru Pencovici, C. Bulgărescu, C. N. Racottă, T. Balassan, I. Vrăbiescu, Athanasiade ș.a., unii fiind cunoscuți deja prin activitatea lor publicistică. Cronica teatrală și niște însemnări de călătorie — simple pretexte pentru critica realităților sociale⁷⁷ — sînt semnate de Baba Novac, pseudonim sub care ar putea fi bănuit însuși redactorul publicației, Gr. H. Grădeanu. Tot el subscrie articolul *O revoluție în ziaristică*, în care preconizează o presă independentă, obiectivă, ținută departe de goana după portofolii⁷⁸. Gîndirea politică a lui Grădeanu se definește prin recunoașterea imperativului patriotic, prin spirit de colaborare și toleranță mutuală. În *Vlășia sau ciocoi noi*, roman foiletonistic publicat cu cîțiva ani în urmă, se fac aluzii la „Vlășia socială”, în care omul e prădat nu numai de avutul său, dar și de onoarea, credința și iluziile ce-l susțin în viață⁷⁹.

⁶⁷ *Ibidem*, nr. 2, 7 mai 1882, p. 1; *România și ungerii*.

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 13, 22 mai 1882, p. 1—2; *România irridentă*; nr. 31, 12 iunie, p. 1—2; *Tirania regimului ungar în Austria*; nr. 58, 16 iulie, p. 1—2; *Serbarea din patria robilor*; nr. 57, 15 iulie, p. 1; *D-nul I. C. Brătianu și ungerii*; nr. 118, 7 oct. p. 1; *Iar sălbaticii Europei*.

⁶⁹ *Ibidem*, nr. 47, 3 iulie 1882, p. 1—2; *Politica Austriei în Orient*.

⁷⁰ *Ibidem*, nr. 28, 9 iunie 1882, p. 1; *Convenția austro-română*. Vezi în această privință, interpelarea făcută de Kogălniceanu în parlament la 27 oct. 1882 („Monitorul oficial” 1882/1883, nr. 4, p. 36—37, 50).

⁷¹ *Ibidem*, nr. 117, 6 oct. 1882, p. 3.

⁷² *Ibidem*, nr. 74, 8 august 1882, p. 4.

⁷³ *Ibidem*, nr. 101, 11 sept. 1882, p. 3—4.

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 104, 16 sept. 1882, p. 3; *O cestie academică*.

⁷⁵ Al. A. Macedonski. *O cestie academică*, „Steaua Dunării”, nr. 105, 17 sept. 1882, p. 3; Idem, *Polemica pentru „viața de apoi”*, *Ibidem*, nr. 113, 30 sept. 1882.

⁷⁶ „Steaua Dunării”, nr. 101, 11 sept. 1882, p. 3—4.

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 79, 14 august, 1882, p. 1—2.

⁷⁸ *Ibidem*, nr. 85, 22 august 1882, p. 1.

⁷⁹ Cf. Al. I. Sonju, *Poetul Grigore H. Grădeanu*, „Revista literară”, XXIII, nr. 6, 20 apr. 1902, p. 105—106.

Obişnuitul „foileton” e consacrat în genere literaturii de senzație. Se publică *Amantul* de Alexis Bouvier, scriitor francez de mare vogă, *Zidirea blestemată* — fără semnătură, dar și *Mantaua sau jalnica istorie a unui funcționar* de Gogol, *Ocolul pământului în 80 de zile* de J. Verne etc. Ilustrații expresive, în peniță, însoțesc foiletoanele și articolele de evocare. În ceea ce-l privește pe V. A. Urechia, căruia Kogălniceanu îi solicitase colaborarea, nu aflăm nici o indicație în cuprinsul ziarului, iar bibliograful său consemnează pentru anul 1882 doar colaborarea la „Literatorul”⁸⁰.

La 24 octombrie 1882, redacția anunță că „din cauză de mutare”, tipografia „Govora” își suspendă publicațiile pentru câteva zile⁸¹. „Steaua Dunării” înceta astfel să mai apară, nu însă provizoriu, ci pentru totdeauna. Redactorul se va retrage peste câțiva ani la Bacău, unde se va stinge în 1897 cu totul uitat⁸². Publicația pe care a redactat-o timp de jumătate de an la București, editor fiind un anume Zisso Sideri, și care trebuia să atragă atenția măcar prin titlul ei, i-a împărțit destinul, coborînd repede și definitiv în uitare. G. Călinescu a cercetat cu minuție activitatea lui Gr. H. Granda, consemnînd cu acribie bibliografică „grîndina de ziare efemere și foarte combative” pe care le-a redactat de-a lungul vieții inimosul publicist⁸³, nu însă și „Steaua Dunării”. Ea a scăpat și atenției biografilor lui Kogălniceanu, căruia efemera publicație îi datorează apariția și îndrumarea politică. Stabilirea paternității ideologice a acesteia justifică, în intenția noastră, rîndurile de față.

Consemnînd, sumar, împrejurările în care a apărut a doua serie a ziarului „Steaua Dunării” și preocupările ei cele mai de seamă, n-am făcut decît să atragem luarea amînte a cercetătorilor care se interesează deopotrivă de istoria presei, de activitatea lui M. Kogălniceanu, a lui Gr. H. Granda și a colaboratorilor menționați.

UNE PUBLICATION INCONNUE : LA NOUVELLE SÉRIE DU JOURNAL
„STEUA DUNĂRII”, INITIÉE PAR M. KOGĂLNICEANU (1882).

RÉSUMÉ

On a longtemps cru que l'activité de publiciste de M. Kogălniceanu, personnalité marquante de l'histoire et de la culture roumaine (1817—1891), cesse avec la disparition de la feuille unioniste (1860). Les recherches effectuées les dernières années on mis en lumière des manifestations inconnues du militant, auquel la presse offrait un nouvel moyen de soutenir ses projets réformateurs. Il s'agit des journaux „Progresul” (1863), „Națiunea română” (1867—1868), „Adunarea Națio-

⁸⁰ Alexandru Iordan, *Bibliografia scrierilor lui V. A. Urechia*, București 1942, p. 59.

⁸¹ „Steaua Dunării”, nr. 132, 24 oct. 1882.

⁸² M. Cosmescu, *Gr. H. Granda*, „Ateneu”, 1967, nr. 11, p. 2.

⁸³ G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, București 1941, p. 320; idem, *Gr. H. Granda*, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, IX, 1960, p. 178—187.

nală" (1869—1870), „Informațiunile bucureștene" (1870), „Cugetul țării" (1874—1875), „Alegătorul liber" (1876), „Steaua României" (1877—1881) etc. dont le destin est lié d'une manière ou d'une autre au nom de Kogălniceanu.

Le 4-er Février 1881 M. Kogălniceanu écrivait de Paris, où il fonctionnait comme ministre plénipotentiaire de Roumanie, à son ancien collaborateur V. A. Urechia de son intention de rentrer dans le pays et d'abandonner la politique pour se dédier à une nouvelle série du journal „Steaua Dunării", et sollicitait la collaboration du destinataire. Le journal parut en effet entre le 6 Mai et le 24 Octobre 1882. Le nom de l'initiateur ne figure pas sur le frontispice, mais toute l'orientation émane de l'ancien tribun, „le génie de la concorde roumaine". La publication, dont le rédacteur était l'écrivain Gr. H. Grădeanu, tendait à créer un courant d'opinion pour imposer une juste résolution de la question danubienne, essentielle pour le développement de la Roumanie moderne, et à contribuer à l'assainissement de la vie politique du pays, en créant-outré les intérêts des partis — un front de l'honnêteté et du patriotisme.

La contribution effective de Kogălniceanu à la rédaction du journal ne pourrait être établie que par une étude approfondie de ses archives. Jusqu'à une homologation complète, l'auteur signale quelques articles susceptibles d'être attribués au grand lettré. Certainement, son esprit a présidé à la parution du journal, et la prédilection montrée aux questions de politique extérieure, surtout à la question danubienne, indiquent la motivation immédiate de cette initiative.

La partie littéraire, assez faible, compte pourtant quelques collaborations de prestige. Alecsandri y publie *Păstorii și plugarii*, Hasdeu — *Carmen Sylva*, Macedonski — *Viața de apoi*. Il faut mentionner parmi les collaborateurs du journal: Gr. H. Grădeanu, Al. Pencovici, T. Balassan, I. Vrăbiescu, etc. Le feuilleton quotidien est consacré en général à la littérature de sensation. On y publie néanmoins *Mantaua* de Gogol.

Consignant sommairement les circonstances de la parution de la deuxième série du journal „Steaua Dunării" et les préoccupations les plus importantes de celui-ci, l'auteur attire l'attention de ceux qui recherchent l'histoire de la presse l'activité de M. Kogălniceanu et de ses collaborateurs.